

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΜΕΤΕΡΝΩΝ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΛΟΓΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

ΣΤΗ ΜΝΗΜΗ

ΔΗΜΗΤΡΗ Α. ΓΛΗΝΟΥ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ
ΚΑΙ ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Ο ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Τὸ ἔργο καὶ ἡ προσωπικότητα τοῦ Γληνοῦ ἄρχισε κιόλας νὰ μελετᾶται καὶ νὰ μελετᾶται ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις, ποὺ ἡ κάθε μιὰ θὰ συγκρατήσῃ ἐντονα τὴν προσοχὴν τοῦ ἐρευνητῆ. Ὁ Γληνὸς παιδαγωγός, ἐκπαιδευτικός, στοχαστής, φιλόσοφος, κλασικὸς φιλόλογος, δημοτικιστής, πολιτικὸς ἀγωνιστής—εἶνε ἓνα πολύπτυχο ζωῆς καὶ δράσης μοναδικὸ στὰ χρόνια μας. Μὲ κάθε του ἐκδήλωση σημείωνε κ' ἓνα σταθμὸν, ἀνοίγε κ' ἓνα δρόμον. Ἰδιαίτερα ἡ παιδαγωγικὴ κ' ἐκπαιδευτικὴ του δράση, οἱ πρωτοπορησιακὲς του ἰδέες, ἡ πίστη του στὸ δημοτικισμό καὶ στὴν ἀναγέννηση τῆς παιδείας, τὸν ἔκαναν χρόνια τώρα μιὰ συμβολικὴ φυσιογνωμία γιὰ ὁλόκληρον κόσμον. Ὅσο κι ἂν τὸ σύμβολο αὐτὸ στάθῃκε ἐφιάλτης γιὰ τὴν ἀντίδραση, ὅμως καὶ γιὰ τὴν ἀστικὴν διανόηση—τὴ φωτισμένη—εἶνε ἓνα ἱστορικὸ γεγονός, ἐνῶ γιὰ τὴν Ἀριστερὰ θὰ εἶνε καύχημα ὅσο κι ἔδηγος γιὰ τὴν ὀριστικὴν κατάκτηση τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τὸ λαόν. Θάρθει—καὶ γρήγορα—ἡ ὥρα ποὺ μιὰ σοσιαλιστικὴ Ἑλλάδα θὰ κρεμάσει σ' ὅλα τὰ σχολεῖα τοῦ κράτους τὴν εἰκόνα τοῦ δραματιστῆ αὐτοῦ τῆς ἀληθινῆς λαϊκῆς παιδείας.

Ὁ Γληνὸς στάθῃκε πρόδρομος καὶ στάθῃκε «ἄξιος μιᾶς λαϊκῆς ἑλληνικῆς πατρίδας». Γιατὶ ὅσοι κι ἂν ἐργάστηκαν μέσα ἢ ἔξω ἀπὸ τὸ ἀστικὸ καθεστῶς γιὰ τὴν ἀναγέννηση τῆς παιδείας, κανένας δὲν ἔδωσε τέτιο παλμὸ στὴν κάθε του προσπάθεια, κανένας δὲν αἰσθάνθηκε τὸ πρόβλημα μὲ περισσότερη ἀγάπη γιὰ τὸ λαὸ καὶ τὰ παιδιὰ του, κανένας δὲν τὸ πόνεσε ὅσο ὁ Γληνός. Κανένας δὲν τὸ εἶδε σὰν τμῆμα ἀναπόσπαστο μιᾶς γενικῆς ἐπαναστατικῆς γραμμῆς, κανένας δὲν ἔδωσε γιὰ τὸ ὄνειρον αὐτὸ πῶς συμπυκνωμένη πνευματικὴ εἰσφορὰ ὅσο ὁ Γληνός.

Ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τοῦ Γληνοῦ θ' ἀποτελέσει ἓνα θέμα ποὺ πρέπει νὰ μελετηθῇ γιὰτὶ εἶνε ἐξαιρετικὰ ἐνδιαφέρον. Ἀποτελεῖ ἓνα ἰδιαίτερον, ὄχι τυπικὸ παράδειγμα τῆς δύναμης τῶν ἰδεῶν. Προοδευτικὸς καὶ ριζοσπαστικὸς διαγνοητής, χρησιμοποιοῖ ἀπὸ νέος στὴ μελέτη του τὴ μαρξιστικὴ μεθοδολογία· καὶ σὲ ὄριμη πιά ἡλικία γίνεται κομμουνιστής, μὲ χαρακτηριστικὰ ἄλλατα ποὺ τὰ προσδιορίζει ἡ δύναμις τῆς λογικῆς ὅσο καὶ ἡ θερμότης τοῦ αἰσθήματος.

Με τὴν πεποίθησιν πῶς «προχωρώντας ἀριστερὰ» ἀπλῶς ὀλοκληρώνει μὲ συνέπεια τὸν πνευματικὸν του προσανατολισμό, δὲ σταματᾷ σὲ διάμεσες ἰδέες. Ρίχνεται μὲ νεανικὴ ἐρμὴ σ' ἐκεῖνες ποὺ πίστευε ἀπόλυτες καὶ ἀκατάβλητες συνάμα.

Ἡ μαρξιστικὴ κοσμοθεωρία τὸν συνεπαίρνει σὰν ἀκαταγώνιστη πνευματικὴ πειθαρχία· καὶ ἀπὸ τότε ποὺ συνειδητὰ τῆς ἐμολόγησε πίστη, ὄχι μόνον τὴν ἀφομοίωσε μὰ καὶ τῆς πρόσφερε ὑπηρεσίες ποὺ θὰ τιμοῦν τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν. Ἡ μαρξιστικὴ ἱστορικὴ τοποθέτησις καὶ ἐξήγησις τοῦ Πλάτωνα καὶ τῶν ἰδεῶν του (γιὰ ν' ἀναφέρω ἓνα μόνον παράδειγμα) εἶνε μιὰ σπουδαία συνεισφορὰ εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς μεθοδολογίας τοῦ μαρξισμοῦ εἰς τὰ πνευματικὰ φαινόμενα καὶ εἰς τὰς πνευματικὰς προσωπικότητας.

Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐξέλιξις τοῦ Γληνοῦ εἰς τὰ τελευταῖα δεκαπέντε χρόνια σχετίζεται ἄμεσα καὶ μὲ τὸ ἦθος του. Τὸ ἦθος αὐτὸ πρέπει νὰ μείνῃ ὑπόδειγμα γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀνθρώπους, ἰδιαιτέρως εἰς τὴν τορινὴν ἐποχὴν, ποὺ ἓνας κόσμος πεθαίνει ραγδαῖα καὶ μιὰ νέα κοινωνία ἀνασταίνεται, ποὺ ζητᾷ τοὺς πνευματικοὺς ἐργάτας τῆς γιὰ νὰ τὴν πλαισιώσῃ καὶ νὰ τὴν ὑπηρετήσῃ. Θάπρεπε ν' ἀναλυθεῖ ἡ ζωὴ καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Γληνοῦ γιὰ νὰ φανεῖ ἐποπτικὰ τί θὰ πεῖ ἠθικὸς χαρακτήρας, συνείδησις ἠθικοῦ χρέους καὶ ἰδεολογικὴ συνέπεια, τί θὰ πεῖ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου εἰς κείνον ποὺ πιστεύεις, πῶς ὁ ἄριστος ἀνθρώπος περιφρονεῖ θαρρετὰ καὶ χαρούμενα ὅ,τι δὲν τοῦ γεμίζει πιά τὴν ψυχὴν, γιὰ νὰ τραβήξῃ μ' ὅλες του τὰς δυνάμεις τὸν ἀνήφορον τῆς ἀλήθειας, ἔστω καὶ ἂν τὸν φέρνῃ μόνον εἰς τὴν θυσίαν, εἰς τὴν πάλην καὶ εἰς τὸν πιὸ ἀδυσώπητον διωγμόν.

Ὁ Γληνὸς ἀπαρνήθηκε τὴν ἀστικὴν τάξιν, ποὺ θὰ τὸν εἶχε, ἂν ὁ ἴδιος τὸ ἤθελε, παντοτεινὰ γιὰ χαϊδεμένο τῆς παιδι καὶ γιὰ καμάρι καὶ τράβηξε σύμφωνα μὲ τὴν συνείδησίν του ἐκεῖ ποὺ τὸν καλοῦσε ὁ κόσμος τῶν ἀδικημένων. «Ἡ ψυχὴ μου εἶνε μὲ τοὺς ἀδικημένους» ἔλεγε, κάνοντας τὴν πολύκροτον ἐξομολόγησίν του, εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 1928, εἰς μιὰ ἱστορικὴ συζήτησιν τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμιλοῦ. Ταυτίστηκε ἀδίστακτα μὲ τὸν ἐργαζόμενον λαόν, γιὰ τὸ αἰσθάνθηκε σὰν ἠθικὴν ἐπιταγὴν καὶ ἀδιαφόρησε γιὰ τὴν τύχην τοῦ ἑαυτοῦ του.

Ἡ ἀστικὴ τάξις δὲν τοῦ τὸ συγχώρησε· μὰ καὶ δὲν ἔπαυσε νὰ τοῦ ἀναγνωρίζῃ τὸ ὑπερτεροῦ κῦρον καὶ νὰ τὸν σέβεται ὅσο καὶ ἂν τὸν ἐμίσησε. Καὶ ὁ ἀστικὸς κόσμος κατάλαβε καὶ ἐμολόγησε πῶς μὲ τὸ θάνατον τοῦ Γληνοῦ χάθηκε ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα μιὰ ἐθνικὴ δύναμις. Τόση ἦταν ἡ πνευματικὴ του ἐπιβολὴ καὶ τέτοιος ὁ ἴσκιος τῆς προσωπικότητός του.

Ἄν ἐπρόκειτο νὰ δοθεῖ ὁ ἰδιαίτερος χαρακτηρισμὸς εἰς τὴν πνευματικὴν φυσιογνωμίαν τοῦ Γληνοῦ, ποὺ θὰ ἦταν ἡ κύρια σφραγίδα τῆς, θὰ τὸ βρῖσκαιμε εἰς τὸ φῶς τοῦ μυαλοῦ του. Ὁ Γληνὸς ἦταν αὐτὸ ποὺ λέμε «μιὰ φω-

τεινή διάνοια». Πραγματική ακτινοβολία από έναν εγκέφαλο που έννοιωθες όχι μόνο πώς ήταν προικισμένος με γνήσια φιλοσοφική διάθεση και θρεμμένος με βαθειά παιδεία, μα και πώς είχε μιὰ μοναδική δύναμη ν' αποδίνει ό,τι κατείχε. Σπάνια μιὰ ικανότητα ανάλυσης, κατάταξης και σύνθεσης σύγκεντρώθηκαν τόσο τέλεια σ' ένα μυαλό. Λιγостоί πνευματικοί άνθρωποι στον τόπο μας μπορούσαν να διατυπώσουν με τόση καθαρότητα οποιαδήποτε ανώτερη σκέψη, όσο ο Γληνός. Λες κ' ήταν ένα λαγαρό νερό που έτρεχε με άπειρη εύκολία από μιὰ πλούσια βρύση, μ' ένα ρυθμό που σε έσαγήνευε, πριν ακόμα σε πείσει. Οποιοδήποτε ζήτημα, και τὸ πιὸ περίπλοκο, στὸ λόγο ἢ στὴ γραφίδα τοῦ Γληνοῦ ἔβγαινε τόσο πολύπλευρα φωτισμένο, που μόνο ὅποιος δὲν ἤθελε δὲν τὸν καταλάβαινε. Ἡ πειστικὴ δύναμή του ἦταν ἀληθινὰ ἀκαταμάχητη. Ἡ σοκρατικὴ διαλεκτικὴ του τύλιγε σιγά - σιγά τις ψυχὲς με τὴν ἀκατάβλητη δύναμη τῆς ἀλήθειας. Τὸ πάθος, που δὲν ἦταν ξένο στὴ δυνατὴ αὐτὴ ψυχὴ, δὲ φαινόταν στὰ λόγια, ἦταν κρυμμένο στὴν ἀφετηρία τῆς ιδέας. Γιατί ὁ Γληνὸς ἦταν πρὸ πάντων νηφάλιος ὡς ὁμιλητὴς, ὡς δάσκαλος, ὡς συγγραφέας, ὡς συζητητὴς. Ὅσο ἀντίθετες ιδέες και ἂν εἶχε, ὅποιος συζήτησε μαζί του, ἦταν ἀδύνατο νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὴ σαγήνη τῆς διαλεκτικῆς του. Τίποτα θολὸ ἢ ἀμφίβολο, ὅλα ξεκαθαρισμένα, ὅλα ποτισμένα με τὴν ἀπόλυτη εἰλικρίνεια που δίνει στὰ λόγια ἢ στέρηση πίστη στὴν ιδέα κ' ἡ πνευματικὴ αὐτοπεποίθηση.

Ὁ Γληνὸς δὲν ἦταν φανατικὸς με τὴν κακὴ σημασία τῆς λέξης. Ἦταν ἰκανὸς νὰ προσέξει και ν' ἀντιληφθεῖ τις ιδέες τῶν ἀντιθέτων του. Ἦξε καλότερα ἀπὸ τοὺς ἄστους τὴν ἀστικὴ ἐπιστὴμη και τὴν ἀστικὴ διανόηση και αὐτὸ ἦταν ἓνα σπάνιο ὅσο και σπουδαῖο πλεονέκτημα για ἓνα μαχητὴ τοῦ κομμουνιστικοῦ στρατόπεδου. Ἦρεμα - ἦρεμα, ἀφοῦ τις συνόψιζε καλόπιστα, ἔβαζε τὸ κορτερὸ λεπίδι τοῦ μυαλοῦ του στὶς ἀστικὲς ἀντιλήψεις, τις ἀνάλυε και τις ξετίναζε με τόση πειθῶ, που ἂν οἱ ιδέες ἐπηρεάζονταν μόνο ἀπὸ τὴ λογικὴ και τὴ γνῶση, ἦταν ἀδύνατο νὰ τοῦ ἀντισταθεῖ κανεὶς ἀντίπαλος.

Τὸ ξεσκέπασμα τῶν λογῆς - λόγῆς φαρισαισμῶν που θολώνουν ἐφήμερα — εὐτυχῶς — τὴν ἑλληνικὴ διανόηση, κανένας δὲ θὰ ἦταν σε θέση νὰ τὸ κάνει με ὅση αὐθεντία και εὐκολία μαζί τὸ ἔκανε ὁ Γληνός.

Ἡ αἰσιοδοξία που ἔβγαινε ἀπὸ κάθε ἀνάλυση τοῦ Γληνοῦ δὲν ἦταν μόνο καθρέφτισμα τῆς πίστης του, μα και μιὰ φυσικὴ ἀντανάκλαση ἀπὸ τὸ ἔσωτερικό του φῶς. Σπάνια δύναμη χαρακτηρισμοῦ και ἀκριβολογίας, μιὰ καυστικὴ πολλὲς φορὲς διάθεση για ὅ,τι ψεύτικο ἔχει ἡ ἀστικὴ διανόηση και ἡ ἀστικὴ ιδεολογία, μιὰ συγκρατημένη μα ἀδιάπτωτη ρητορικὴ φλόγα, με ἐπιχειρήματα, πολλὲς φορὲς και με λυρισμό, μα ποτὲ με φτενὰ λουλούδια, ἓνας ὀλοζώντανος διδακτικὸς παλμὸς σ' ἓνα στρωτὸ δημοτικὸ λόγο και πάνω σ' ὅλα μιὰν ἄρτια ἀρχιτεκτονικὴ, με ἀμείλικτη συνέπεια ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὡς

τὸ συμπέρασμα, ἔδιναν στὸ Γληνὸ τῆ δύναμη νὰ ὑποτάξει ἀβίαστα τὸν ἀκροατὴ ἢ τὸν ἀναγνώστη του.

Κάθε ἄλλο παρὰ δημαγωγὸς μὲ τὴ συνηθισμένη σημασία τῆς λέξης. Δάσκαλος μὲ τὴν πλατύτερη, εὐγενέστερη καὶ δημιουργικότερη ἔννοια τοῦ ὄρου, ἐπιστήμονας καὶ ἀπόστολος μαζί, χωρὶς μυστικισμό, μὲ χωνεμένη τέλεια τὴ γνώση, μὲ πανοπλία κλασικῆς παιδείας, φιλοσοφίας, κοινωνιολογίας καὶ παιδαγωγικῆς ὅσο λόγοι γύρω μας, εὐγενικὸς καὶ δίκαιος, μὰ αὐστηρὸς καὶ συνεπὴς κριτῆς, βαθύς στοχαστῆς, μεθοδικός, ἰσόρροπος καὶ θαρραλέος, μοναδικὸς ἐκλαϊκευτῆς, ἀληθινὴ πνευματικὴ ρομφαία—αὐτὸς ἦταν ὁ Γληνὸς σὰν πνευματικὴ ὑπόσταση καὶ δράση. Γαλήνιος, ἀνεκτικὸς, ἀδιάλλαχτος ὄχι στὰ λόγια μὰ στὶς ἰδέες, κράμα φιλόσοφου, δάσκαλου καὶ μαχητῆ μαζί, ἀνθρωπιστῆς κ' αἰσθηματίας.

Δὲν ἔδωσε θέβαια ὄλο τὸ μέτρο τῆς δημιουργικῆς του ἱκανότητας, μολονότι στὸν τομέα τῆς συγγραφικῆς του ἐργασίας ἔφησε ἀνέκδοτο ἔργο, ποὺ τελευταῖα ἔγινε γνωστὸ, ἔτσι μισοτελειωμένο ὅπως εἶνε. Ὁ διωγμὸς δὲν τὸν ἄφησε. Κι ὅσον ἀφορᾷ τὰ ὄριμα χρόνια τοῦ στοχασμοῦ, τὰ περισσότερα τοῦ τὰ πῆρε ἢ πολιτικὴ δράση. Μὰ ἔδωσε πολλά. Ἐσπείρε σπόρους ποὺ θὰ βλαστήσουν. Στάθηκε ἔξαιρετικὰ ἀτυχὸς νὰ χαθεῖ στὴ χαράυγῃ τοῦ νέου κόσμου, ποὺ τόσο εἶχε ὄνειρευτεῖ καὶ τόσο εἶχε δουλέψει γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἑτοιμασία του. Ὁ σοσιαλισμὸς χάνει ἓνα μοναδικὸ πνευματικὸ στέλεχος γιὰ τὴ δημιουργία τῆς αὔριου, ἓναν ἀναμορφωτὴ ποὺ δύσκολα θὰ βροῦμε τὸν ὁμοίό του. Ὁ Γληνὸς - κομμουνιστῆς ἀνήκει σ' ὅλη τὴν ἀριστερὴ οἰκογένεια, γιὰτὶ ἦταν πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ καμάρι ὄλου τοῦ ἀριστεροῦ κόσμου.

Οἱ νέοι ποὺ λαχταροῦν τὴν ἀληθινὴ ἀναγέννηση καὶ τὸ ἀληθινὸ ἀνέβασμα τοῦ λαοῦ, ἄς χαιρετήσουν στὸν πρόωρο τάφο του τὸν ἀληθινὸ Δάσκαλο μὲ τὰ ὑπερύψηλα ἰδανικὰ καὶ τὸ ὑπέροχο μυαλό.

Α. Σ Β Ω Λ Ο Σ